

การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม: กรณีศึกษาการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง จังหวัดตาก

Learning Management Based on Sustainable Urban and Community Development to Foster Participatory Citizenship : A Case Study of the ‘Loy Krathong Sai – Lai Prathip 1000 Duang’ competition, Tak Province

ศรวุฒิ แก้วปิ่น^{1*}, วสิน ปัญญาวุธตระกูล²

^{1,2}มหาวิทยาลัยนเรศวร, ประเทศไทย

Sarawoot Kaewpina^{1*}, Wasin Panyavuttrakul²

^{1,2}Naresuan University, Thailand

✉: * Mr.sarawootk67@nu.ac.th

(*Author Corresponding Email)

Received: 05 May 2026; Revised: 19 May 2026; Accepted: 18 June 2026
© The Author(s) 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสังเคราะห์บทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน 2) เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองตาก : กรณีศึกษาความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะโดยระยะที่ 1 เป็นการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจงโดยคัดเลือกชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการเข้าร่วมการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง จังหวัดตาก ในช่วงระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมาประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เยาวชนผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม รวมถึงผู้สนับสนุนจากหน่วยงานสถานศึกษา โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ระยะที่ 2 เป็นการนำบทเรียนที่ได้มาพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้และทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 โรงเรียนผดุงปัญญา จังหวัดตาก จำนวน 15 คน ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จของชุมชนประกอบด้วย 5 มิติ ได้แก่ การมีส่วนร่วมที่ขับเคลื่อนด้วยแรงจูงใจเชิงสัญลักษณ์ นวัตกรรมเชิงนิเวศวัฒนธรรม วิศวกรรมเชิงนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการแบบบูรณาการ และผลลัพธ์การสร้างอัตลักษณ์ร่วม อย่างไรก็ตามพบปรากฏการณ์ความย้อนแย้งของความไว้วางใจที่ชุมชนพึ่งพาสถาบันการศึกษามากเกินไปจนลดทอนความ

ยึดหยุ่นของชุมชน จากบทเรียนดังกล่าว นำไปสู่การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการวัดผล ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ และด้านสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการจัดการเรียนรู้ ผลการนำไปใช้พบว่าผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ สามารถเชื่อมโยงปัญหาเชิงโครงสร้างของเมืองเข้ากับบทบาทความรับผิดชอบของตนเอง และแสดงออกถึงคุณลักษณะความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้บนฐานชุมชน, เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน, ความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม, ลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง

Abstract

This research aimed to : (1) synthesize lessons learned from communities that achieved success in the Loy Krathong Sai Lai Prathip 1000 Lanterns Competition through the lens of sustainable urban and community development, and (2) develop a learning management approach grounded in sustainable urban and community development concepts to foster participatory citizenship among Mathayom 6 students in schools within Mueang Tak District, using the aforementioned community success as a case study. A qualitative research design was employed, incorporating both primary and secondary data collection across two phases. In Phase 1, key informants were selected through purposive sampling, targeting communities that demonstrated consistent success in the Loy Krathong Sai Lai Prathip 1000 Lanterns Competition in Tak Province over the preceding two years. Informants included community leaders, local administrative organization representatives, youth participants, and educational institution supporters. Data were collected through in-depth interviews and analyzed using descriptive content analysis. In Phase 2, the lessons derived from Phase 1 were used to develop a learning management innovation, which was subsequently implemented with a target group of 15 Mathayom 6 students enrolled during the first semester of the 2025 academic year at Phadungpanya School, Tak Province. The findings revealed that community success comprised five dimensions: symbolically motivated participation, eco-cultural innovation, environmental policy engineering, integrative management, and collective identity formation. Notably, a paradox of trust was identified, whereby communities demonstrated excessive reliance on educational institutions, which consequently undermined community resilience and adaptability. Drawing upon these lessons, a learning management framework was developed encompassing five components: curriculum, learning management, measurement, learning management evaluation, and learning environment and atmosphere. Implementation outcomes indicated that learners underwent a paradigm shift, becoming capable of connecting structural urban challenges to their own civic responsibilities and demonstrating concrete expressions of participatory democratic citizenship.

Keywords: Community-based learning management, Sustainable cities and communities, Participatory citizenship, Loy Krathong Sai Lai Prathip 1000 Duang.

1. บทนำ

การพัฒนาที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 นับเป็นประเด็นท้าทายระดับโลกที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของมนุษยชาติ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะเยาวชนที่ถือเป็นกลุ่มประชากรหลักในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบนำไปสู่อนาคตที่ยั่งยืน องค์การสหประชาชาติ

ได้ประกาศใช้วาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 (2030 Agenda for Sustainable Development) ภายใต้กรอบเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) จำนวน 17 เป้าหมาย ซึ่งเรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ดำเนินมาตรการเชิงรุกในลักษณะความร่วมมือข้ามชาติ โครงสร้างแนวคิดของ SDGs มีลักษณะเชื่อมโยงและเสริมประสานกัน กล่าวคือ การปฏิบัติการในมิติใดมิติหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อการบรรลุเป้าหมายในมิติอื่น ๆ ทำให้จำเป็นต้องบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมดุล ท่ามกลางเป้าหมายทั้งหมด เป้าหมายที่ 11 ว่าด้วย "เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน" มีสาระสำคัญในการสร้างให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีลักษณะครอบคลุม ปลอดภัย ยืดหยุ่น และยั่งยืน การให้ความสำคัญกับเป้าหมายนี้มีเหตุผลเชิงประจักษ์จากแนวโน้มการขยายตัวของประชากรเมืองที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยคาดการณ์ว่าภายในปี ค.ศ. 2050 จะมีประชากรในเขตเมืองเพิ่มขึ้นเป็น 6.5 พันล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนประมาณสองในสามของประชากรโลกทั้งหมด (UNESCO, 2025; United Nations, 2015)

ในบริบทของประเทศไทย การขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกกำหนดทิศทางผ่านกลไกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาวที่มีวิสัยทัศน์ในการทำให้ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แผนดังกล่าวมีกรอบแนวคิดที่เน้นการสร้างคุณค่าร่วมในสังคม โดยมุ่งให้เกิดการพัฒนาที่ทุกภาคส่วนได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรม ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ แผนฯ ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่เริ่มต้นจากฐานรากของสังคม โดยเฉพาะการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น การอนุรักษ์และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมไทยมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างและรักษา อัตลักษณ์ของชาติเป็นมรดกทางปัญญาที่สะสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมา การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงไม่เพียงแต่เป็นการสืบสานมรดกของบรรพบุรุษ แต่ยังเป็นทุนทางสังคมที่มีคุณค่าสำหรับการพัฒนาชุมชน ให้เข้มแข็งและยั่งยืน

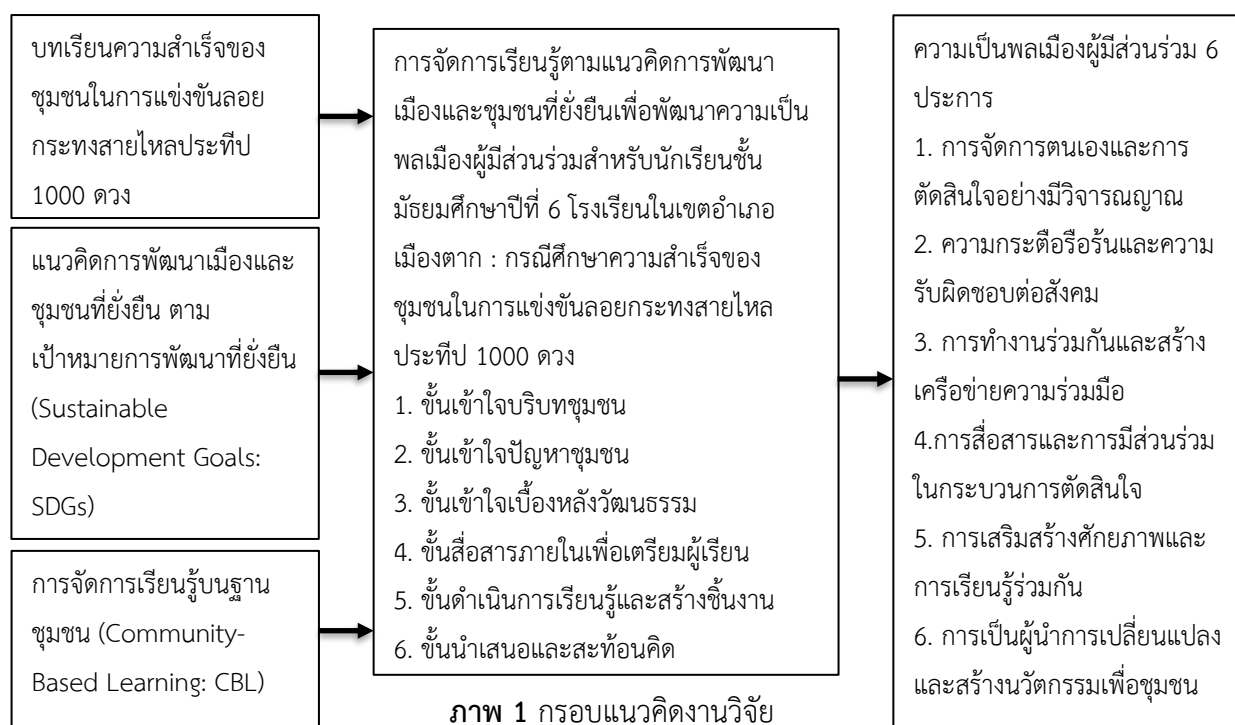
อย่างไรก็ตาม การจะรักษาฐานทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืนนั้น สถานศึกษาในฐานะสถาบันทางสังคมที่สำคัญ มีบทบาทหลักในการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้ในห้องเรียน แต่ยังต้องเป็นสะพานเชื่อมระหว่างความรู้สากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (และฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560) ได้กำหนดให้การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มุ่งเน้นการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งต้องอาศัยการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับประสบการณ์จริงในชุมชนเป็นสำคัญ โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตอำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก ในฐานะสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ จึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สะท้อนถึงการทำงานร่วมกันของชุมชน ลักษณะเด่นของประเพณีนี้คือการจัดขบวนประทีปที่ลอยไปพร้อมกันบนผิวน้ำ สร้างภาพที่งดงามและมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ลึกซึ้ง ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

แม้จะมีตัวอย่างความสำเร็จของชุมชนในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ปัญหาและความท้าทายสำคัญที่พบคือ การมีส่วนร่วมของเยาวชนในกิจกรรมชุมชนยังคงมีลักษณะที่ไม่ทั่วถึงและขาดความลึกซึ้งในหลายกรณี เยาวชนเป็นเพียงผู้ปฏิบัติตามคำสั่งโดยไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือร่วมวางแผน สภาวการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เยาวชนขาดการเรียนรู้ที่มีความหมายและไม่เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนยังคงเน้นการถ่ายทอดความรู้แบบทางเดียว ขาดการถอดองค์ความรู้จากความสำเร็จของชุมชนมาใช้เป็นกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ การขาดเครื่องมือและระบบการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพส่งผลให้โอกาสอันมีค่าในการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงสูญหายไป ด้วยเหตุนี้ การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งสังเคราะห์บทเรียนความสำเร็จของชุมชนตามแนวคิดเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน เพื่อนำมาพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สามารถสร้างความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งในเชิงทฤษฎี การปฏิบัติ และการกำหนดนโยบายการศึกษาของชาติต่อไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อสังเคราะห์บทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน

2.2 เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองตาก : กรณีศึกษาความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ซึ่งการแบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

3.1 ระยะที่ 1 : การสังเคราะห์บทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน

3.1.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก : ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คัดเลือกชุมชนในเขตอำเภอเมืองตากที่ประสบความสำเร็จได้รับรางวัลในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา และมีพัฒนาการในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วยบุคคล 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรม 2) ตัวแทนเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง 3) เยาวชนผู้ปฏิบัติและมีส่วนร่วม และ 4) ตัวแทนจากสถาบันการศึกษาที่ให้การสนับสนุนทรัพยากรและองค์ความรู้

3.1.2 เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล : เครื่องมือหลักคือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่ถูกสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม ครอบคลุมการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน 5 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วม ความคิดสร้างสรรค์ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการ และผลลัพธ์ความยั่งยืน ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลปฐมภูมิผ่านการสัมภาษณ์แบบรายบุคคล ควบคู่กับการสังเกตพฤติกรรมและบริบทรอบข้าง รวมถึงการเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารทางราชการและสื่อดิจิทัล

3.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล : ผู้วิจัยนำข้อมูลจากกระบวนการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา โดยจัดหมวดหมู่คำตอบเพื่อสกัดสาระสำคัญ ความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้รับการประเมินผ่านกระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูลและด้านวิธีการอย่างเคร่งครัด จากนั้นนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่จัดแยกตามประเด็นที่กำหนดไว้มาดำเนินการวิเคราะห์ สรุปผลเป็นรายมิติ และนำเสนอในรูปแบบการเรียบเรียงเชิงพรรณนา

3.2 ระยะที่ 2 : การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองตาก : กรณีศึกษาความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง

3.2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก : นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนผดุงปัญญา อำเภอเมืองจังหวัดตาก ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 15 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย : คู่มือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการวิชาเพิ่มเติมวัฒนธรรมและพลเมือง จำนวน 6 แผนการเรียนรู้ รวม 6 คาบเรียน และแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน ครอบคลุม 6 มิติพฤติกรรม เครื่องมือทั้งหมดผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริง

3.2.3 การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล :

1. ผู้วิจัยทำการวัดความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนของผู้เรียนก่อนเริ่มการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองตาก

2. ผู้วิจัยดำเนินการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองตาก กับกลุ่มเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้จนครบทุกแผนพร้อมกับสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนไปด้วย

3. เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการสอน ผู้วิจัยนำผลการประเมินจากพฤติกรรมด้านความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนจากผลงานและการออกมานำเสนอ

4. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลสร้างข้อสรุปในการวิจัยคุณภาพด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เนื้อหาโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนาจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบข้อมูลก่อนดำเนินการวิเคราะห์โดยประยุกต์ใช้เทคนิคการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) เพื่อยืนยันความถูกต้องและความเชื่อถือได้ของข้อมูลที่รวบรวม นอกจากนี้ ยังใช้การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการ (Methodological Triangulation) ในการสร้างความมั่นใจต่อข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง ได้แก่ การทบทวนเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่หลากหลาย โดยใช้การสังเกตการณ์ควบคู่กับการซักถามเพื่อเสริมสร้างความแม่นยำ เมื่อได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือแล้ว จึงดำเนินการจำแนกและจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในการศึกษา เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูล

4. ผลการวิจัย

จากการวิจัยสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ 2 ประการ ดังนี้

4.1 การสังเคราะห์บทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน

จากศึกษาบทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน ผ่านการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยสังเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จตามกรอบ 5 ด้าน ได้ดังนี้

ด้านที่ 1: การมีส่วนร่วมของชุมชน ความสำเร็จด้านการมีส่วนร่วมเกิดจากการออกแบบโครงสร้างแรงจูงใจที่มีประสิทธิภาพ ผู้นำชุมชนสื่อสารอย่างชัดเจนล่วงหน้า 3-4 เดือน ว่าความสำเร็จของงานคือผลประโยชน์ร่วมกันของทุกคนในชุมชน การใช้ถ้วยพระราชทานเป็นเป้าหมายสูงสุด ถือเป็นเครื่องมือเชิง

สัญลักษณ์ที่ทรงพลังในการดึงดูดประชากรทุกกลุ่มให้กระตือรือร้นเข้ามามีส่วนร่วม ในขณะเดียวกัน เทศบาลเมืองตากได้ปรับบทบาทจากผู้ควบคุม มาเป็นผู้อำนวยความสะดวก ที่เคารพในสิทธิ์และอำนาจการตัดสินใจของชุมชน โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัยก็เปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น เยาวชนมิได้เป็นเพียงผู้รับคำสั่ง แต่ได้รับการยอมรับในฐานะผู้ร่วมสร้างสรรค์ ที่บูรณาการความรู้ทางเทคโนโลยีเข้ากับประเพณีดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางภาพความร่วมมือ ผู้วิจัยได้ค้นพบปรากฏการณ์ความไว้วางใจที่ลดทอนการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ชุมชนมีความมุ่งหวังต่อชัยชนะสูง จึงมอบความไว้วางใจให้สถาบันการศึกษาเข้ามาเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ในระดับที่ยินยอมให้สถาบันการศึกษาเป็นผู้ตัดสินใจและดำเนินการแทนในเกือบทุกขั้นตอน ปรากฏการณ์นี้แม้จะสร้างความสำเร็จเชิงประจักษ์ แต่ในระยะยาวอาจนำไปสู่การลดทอนศักยภาพการพึ่งพาตนเองของพลเมืองในระดับฐานราก

ด้านที่ 2: ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ชุมชนแสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นทางวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด การนำเทคโนโลยีมาใช้ไม่ได้เป็นการทำลายจารีตประเพณี แต่เป็นการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในโลกยุคใหม่ เดิมทีการผลิตกระทงกะลา 1,000 ใบและการพันด้ายตีนกาด้วยมือต้องใช้แรงงานและเวลานานกว่า 3 เดือน ซึ่งไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนวัยทำงานในปัจจุบัน การที่สถาบันการศึกษาและเยาวชนร่วมกันพัฒนานวัตกรรมเครื่องจักรทุ่นแรงสำหรับการพันด้ายตีนกา ช่วยให้ชุมชนลดระยะเวลาการเตรียมงานเหลือเพียงไม่ถึง 1 เดือน นอกจากนี้ยังมีการผสมผสานศิลปะร่วมสมัยเข้ากับการออกแบบกระทงและการแสดงบนเวทีกลางน้ำ ทำให้งานเทศกาลมีความดึงดูดและสามารถเข้าถึงสาธารณชนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างกว้างขวาง

ด้านที่ 3: การอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เทศกาลลอยกระทงสายฯ ถือเป็นต้นแบบของการบูรณาการวัฒนธรรมเข้ากับการรักษาระบบนิเวศ ความสำเร็จนี้ถูกขับเคลื่อนผ่านสิ่งที่เรียกว่าวิศวกรรมเชิงนโยบาย โดยคณะกรรมการจัดการแข่งขันได้ระบุในเกณฑ์การตัดสินให้กระทงกะลาทั้ง 1,000 ใบ รวมถึงกระทงนำและกระทงปิดท้าย ต้องประดิษฐ์จากวัสดุธรรมชาติที่ย่อยสลายได้ เงื่อนไขบังคับให้ชุมชนต้องริเริ่มการหมุนเวียนทรัพยากร เช่น การนำกะลามะพร้าวเหลือทิ้งจากการทำเมี่ยง และการขอรับบริจาคเทียนพรรษาเก่าจากวัดมาหลอมเพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิง เมื่อปล่อยลงสู่ น้ำ กะลามะพร้าว ด้ายดิบ และขี้ผึ้ง จะเผาไหม้เป็นชีวมวลจนหมดจดตามร่องน้ำธรรมชาติ และชุมชนมีระบบการจับเก็บขยะปลายน้ำอย่างเคร่งครัด สะท้อนถึงความรักต่อสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ด้านที่ 4: การบริหารจัดการและความร่วมมือ ความสำเร็จเชิงประจักษ์เกิดจากการบูรณาการที่ทุกฝ่ายแบ่งหน้าที่ตามจุดแข็งอย่างชัดเจน เทศบาลเมืองตากตั้งนโยบายและอุดหนุนงบประมาณ ผู้นำชุมชนจัดการพื้นที่และประสานมวลชน มหาวิทยาลัยสนับสนุนวิชาการ เทคโนโลยี และดำเนินการบริหารงบประมาณอย่างโปร่งใสตามมาตรฐานการบัญชี เยาวชนเป็นฟันเฟืองในการปฏิบัติงาน การมอบอำนาจให้สถาบันการศึกษาบริหารจัดการ ช่วยสร้างความคล่องตัวให้กับทีมงานในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาหน้างานได้อย่างฉับพลัน

ด้านที่ 5: ผลลัพธ์และความยั่งยืน ผลลัพธ์ที่ทรงคุณค่าที่สุดของการแข่งขันคือการสถาปนาอัตลักษณ์ร่วมให้กับเมืองตาก การประกวดทำให้ชุมชนต้องกลับไปสืบค้นรากเหง้าทางประวัติศาสตร์เพื่อนำมาอธิบาย

แนวคิดในขบวนแห่ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในทุนทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยสังเคราะห์พบรอยร้าวเชิงโครงสร้างที่บั่นทอนความยั่งยืน 3 ประการ ได้แก่ 1) ความสามัคคีที่หมดอายุลงทันทีเมื่อจบงาน 2) การแปรสภาพวัฒนธรรมเป็นสินค้าเชิงแข่งขัน ทำให้บางชุมชนจ้างผู้รับเหมาภายนอกมาทำงานแทนคนในพื้นที่ และ 3) ภาวะพึ่งพิงสถาบันอุดมศึกษาอย่างรุนแรง ทำให้การถ่ายทอดองค์ความรู้ไม่ฝังรากลึกในชุมชนและเยาวชน

4.2 การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองตาก : กรณีศึกษาความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง

ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกจากบทเรียนความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง มาเป็นฐานรากในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองตาก ตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาสาขาพัฒนาการนิยม (Progressivism) ผวนวเข้ากับกรอบแนวคิดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ข้อที่ 11 ว่าด้วยเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ถูกนำไปบูรณาการในรายวิชาเพิ่มเติม ส33211 วัฒนธรรมและพลเมือง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนผดุงปัญญา จังหวัดตาก โดยแบ่งกระบวนการออกแบบและพัฒนาออกเป็น 5 ด้านอย่างเป็นระบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (โรงเรียนผดุงปัญญา, 2567)

1. ด้านหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมถูกออกแบบภายใต้กระบวนการทัศน์การศึกษาฐานชุมชน (Community-Based Learning) ที่มองว่าท้องถิ่นคือห้องปฏิบัติการทางสังคมขนาดใหญ่ ผู้วิจัยได้กำหนดเป้าหมายของหลักสูตรให้ก้าวข้ามการท่องจำจารีตประเพณี ไปสู่การทำความเข้าใจโครงสร้างเชิงอำนาจ เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่ประกอบร่างขึ้นเป็นวัฒนธรรม คำอธิบายรายวิชาได้ถูกปรับปรุงเพื่อบูรณาการเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (SDGs 11) เข้ากับอัตลักษณ์ของจังหวัดตาก เพื่อสร้างสมดุลระหว่างความเป็นสากลและความเป็นท้องถิ่น

2. ด้านการจัดการเรียนรู้

เพื่อให้การจัดการเรียนรู้สามารถบรรลุผลการเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยได้พัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ชื่อว่า "LoiLoi Model" (ลอยลอย โมเดล) ซึ่งประยุกต์มาจากขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ฐานชุมชน ผสมผสานกับลักษณะสำคัญของการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน 6 ประการ และผลลัพธ์ความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม 6 มิติ ดังภาพที่ 2

ภาพ 2 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ LoiLoi Model (ลอยลอย โมเดล)

ขั้นที่ 1 Local Lens (มองผ่านเลนส์ท้องถิ่น): ผู้สอนนำเสนอสื่อที่สะท้อนทั้งความงดงามทางสุนทรียภาพและปัญหาเชิงโครงสร้างของประเพณี (เช่น ปริมาณขยะ, การขาดแคลนวัตถุดิบ) เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนตั้งคำถามท้าทายกรอบความคิดเดิม

ขั้นที่ 2 Ownership Mapping (แผนที่เจ้าของวัฒนธรรม): ผู้เรียนวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียวาดแผนผังความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเทศบาล มหาวิทยาลัย และชาวบ้าน เพื่อทำความเข้าใจว่าชุมชนมีสิทธิ์ขาดในการกำหนดทิศทางวัฒนธรรมของตนเองมากน้อยเพียงใด

ขั้นที่ 3 Investigate Success Factors (สำรวจปัจจัยแห่งความสำเร็จ): เปลี่ยนบทบาทผู้เรียนเป็นนักวิจัยชุมชน ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องจริง และใช้ SWOT Analysis วิเคราะห์ความเปราะบางและจุดแข็งของชุมชนในการรับมือกับความท้าทาย

ขั้นที่ 4 Link to SDGs (เชื่อมโยงสู่ความยั่งยืน): ผู้เรียนเชื่อมโยงแนวปฏิบัติของท้องถิ่น (เช่น การใช้ชีวมวล) เข้ากับเป้าหมายระดับโลก (SDG 11) เพื่อให้ตระหนักว่าปัญหาในพื้นที่และปัญหาระดับโลกล้วนมีพลวัตที่ส่งผลกระทบถึงกัน

ขั้นที่ 5 Output Design (ออกแบบข้อเสนอ/โครงการ): บูรณาการกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ให้ผู้เรียนนำช่องว่างปัญหาที่พบ มาสร้างสรรค์เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายหรือนวัตกรรมที่เป็นรูปธรรม

ขั้นที่ 6 Involve & Reflect (นำเสนอและสะท้อนความเป็นพลเมือง): ผู้เรียนนำเสนอแนวคิดต่อสาธารณะ รับฟังข้อวิจารณ์ และเขียนบันทึกสะท้อนคิด (Reflection Journal) เพื่อประเมินการเติบโตทางความคิดของตนเองในฐานะพลเมือง

3. ด้านการวัดผล

การวัดผลในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (LoiLoi Model) มุ่งเน้นการประเมินตามสภาพจริง แทนการทดสอบความจำแบบดั้งเดิม โดยออกแบบให้การประเมินเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยการประเมิน 2 รูปแบบ คือการประเมินเพื่อพัฒนา (Formative Assessment) ซึ่งเกิดขึ้นในทุกช่วงของการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนติดตามพัฒนาการของผู้เรียนผ่านการสังเกตระหว่างทำกิจกรรมกลุ่ม การประเมินในส่วนนี้ไม่ได้มุ่งเน้นการตัดสินผลการเรียน แต่เน้นการให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับปรุงกระบวนการคิดและการทำงานได้อย่างทันท่วงที และรูปแบบที่สองคือการประเมินผลสัมฤทธิ์ (Summative Assessment) ซึ่งดำเนินการเมื่อสิ้นสุดกระบวนการเรียนรู้ โดยพิจารณาจากคุณภาพของข้อเสนอหรือโครงการที่ผู้เรียนออกแบบในขั้น Output Design และทักษะการนำเสนอในขั้น Involve & Reflect นอกจากนี้ยังประเมินพัฒนาการด้านเจตคติและค่านิยมผ่านบันทึกสะท้อนความคิด เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ เครื่องมือหลักที่ใช้ในการวัดผลสำหรับการวิจัยครั้งนี้คือแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นมาตรวัดเชิงพฤติกรรมที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ประเมินคุณลักษณะของผู้เรียนทั้งก่อนและหลังการเข้าร่วมกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยเฉพาะ

4. ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้

การประเมินผลในการวิจัยครั้งนี้ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงความรู้ทางวิชาการ แต่ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนในฐานะพลเมืองที่มีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตย โดยผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการประเมินพฤติกรรมผู้เรียนออกเป็น 6 มิติ ดังนี้

ตารางที่ 1 กรอบการประเมินความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม 6 มิติ

มิติความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม	แนวทางการประเมินและตัวชี้วัดพฤติกรรม
1. การจัดการตนเองและการตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ	ประเมินความสามารถในการสืบค้น คัดกรอง และวิเคราะห์ข้อมูลจากชุมชน โดยผู้เรียนต้องแสดงให้เห็นว่าสามารถแยกแยะข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็นหรืออคติส่วนตัว และเลือกแนวทางแก้ปัญหาที่เหมาะสมภายใต้ข้อจำกัดที่มีอยู่
2. ความกระตือรือร้นและความรับผิดชอบต่อสังคม	ประเมินจากพฤติกรรมเชิงรุกในการทำกิจกรรม เช่น ความสมัครใจในการลงพื้นที่ ความใส่ใจต่อผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมในการออกแบบโครงการ และการแสดงออกถึงความรู้สึกรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะของชุมชน
3. การทำงานร่วมกันและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ	ประเมินจากทักษะการทำงานเป็นทีม ความสามารถในการแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสม การแสดงภาวะผู้นำและการเป็นสมาชิก

มิติความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม	แนวทางการประเมินและตัวชี้วัดพฤติกรรม
	ที่ดีของกลุ่ม รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลและแหล่งข้อมูลภายนอกชุมชน
4. การสื่อสารและการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ	ประเมินจากทักษะการรับฟังอย่างตั้งใจ การยอมรับและเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง การกล้าแสดงจุดยืนของตนอย่างมีเหตุผล และความสามารถในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจอย่างสร้างสรรค์
5. การเสริมสร้างศักยภาพและการเรียนรู้ร่วมกัน	ประเมินจากความเปิดใจยอมรับข้อผิดพลาดและนำมาปรับปรุงความสามารถในการให้และรับข้อเสนอแนะอย่างสร้างสรรค์ และการช่วยดึงศักยภาพของเพื่อนร่วมทีมออกมาเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย
6. การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและสร้างนวัตกรรมเพื่อชุมชน	ประเมินจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความสามารถในการแปลงแนวคิดให้กลายเป็นข้อเสนอหรือนวัตกรรมที่เป็นรูปธรรม สามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างยั่งยืนโดยไม่กระทบต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณีที่ดีงาม

5. ด้านสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการจัดการเรียนรู้

สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นพลเมืองที่กล้าคิด กล้าตั้งคำถาม และมีส่วนร่วมในสังคม การบ่มเพาะคุณลักษณะดังกล่าวไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในห้องเรียนที่ผู้สอนเป็นศูนย์กลางของอำนาจและความรู้ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดแนวทางการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ใน 2 มิติที่ต้องทำงานร่วมกัน ดังนี้

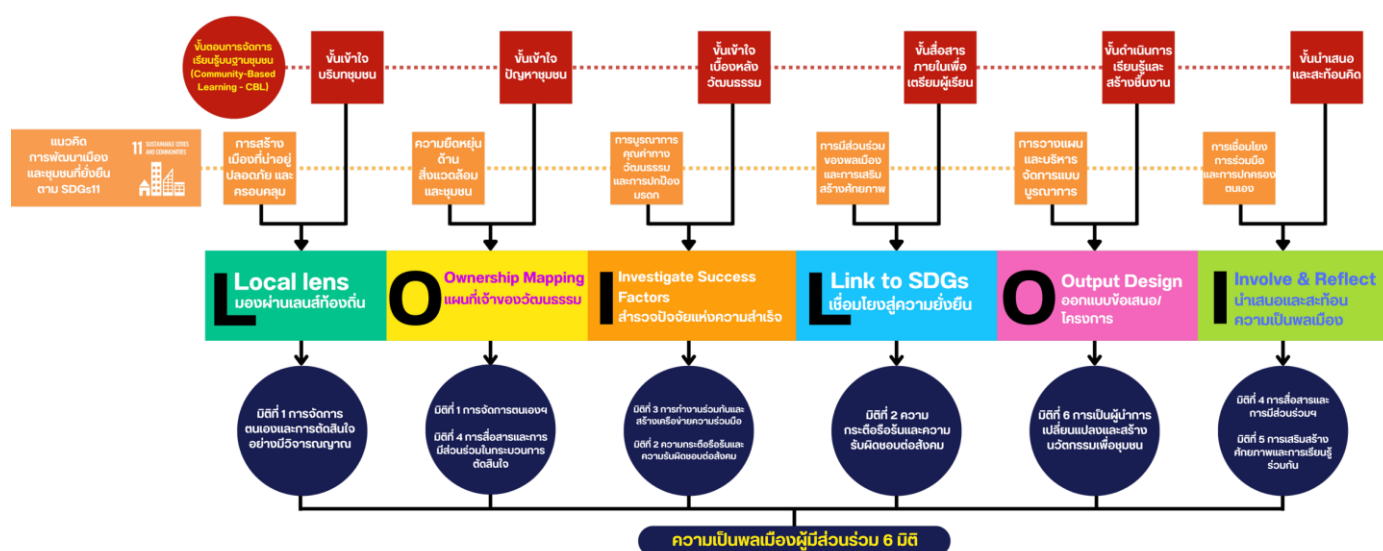
มิติที่ 1 ด้านจิตวิทยาและบรรยากาศ

ผู้สอนต้องสร้างบรรยากาศที่ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัยทางความคิด ผู้สอนต้องปรับบทบาทจากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ โดยสร้างบรรยากาศของความเห็นอกเห็นใจและการเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของแรงจูงใจในการเรียนรู้จากภายใน นอกจากนี้บรรยากาศในชั้นเรียนควรสะท้อนวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเลือกหัวข้อการศึกษา และกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ผ่านการปรึกษาหารือและสร้างข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งถือเป็นการฝึกหัดความเป็นพลเมืองในระดับย่อยก่อนที่ผู้เรียนจะก้าวออกไปมีส่วนร่วมในสังคมจริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565)

มิติที่ 2 ด้านกายภาพ สื่อ และเทคโนโลยี

สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงภายในห้องเรียน แต่ขยายออกไปสู่ชุมชนจริง โดยการนำผู้เรียนลงพื้นที่สัมผัสบริบทของเทศกาลกระทรงสาย การเรียนรู้นอกห้องเรียนเช่นนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้ปฏิสัมพันธ์กับปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชนโดยตรง อันเป็นการสร้างความผูกพันและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกับ

ชุมชนของตนเอง ในขณะเดียวกัน การจัดการเรียนรู้ต้องตอบสนองต่อธรรมชาติของผู้เรียนในยุคดิจิทัล ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้เทคโนโลยีอย่างเต็มศักยภาพ ทั้งในการสืบค้นข้อมูล การสร้างสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น วิดีโอ พอดแคสต์ และอินโฟกราฟิก รวมถึงการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่แสดงความคิดเห็นและขับเคลื่อนประเด็นทางสังคม การเชื่อมโยงโลกของประเพณีท้องถิ่นเข้ากับเทคโนโลยีดิจิทัลจึงเป็นการเสริมสร้างศักยภาพที่สำคัญให้แก่พลเมืองรุ่นใหม่

ภาพ 3 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ผลการประเมินและการสะท้อนคิดของผู้เรียน

จากการนำการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมสำหรับนักเรียน ไปใช้กับนักเรียนจำนวน 15 คน พบว่ารูปแบบการสอนนี้สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงกระบวนทัศน์ได้อย่างมีนัยสำคัญ ผู้เรียนก้าวข้ามความเชื่อที่ว่าพัฒนาเมืองเป็นหน้าที่ของรัฐบาลสู่ความตระหนักว่าปัญหาชุมชนเป็นเรื่องใกล้ตัวที่ทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบ การทำงานกลุ่มและการลงพื้นที่ช่วยขัดเกลาทักษะการสื่อสารเพื่อหาฉันทามติท่ามกลางความแตกต่างทางความคิด ผู้เรียนแสดงออกถึงพฤติกรรมความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมทั้ง 6 มิติ (การจัดการตนเอง, ความรับผิดชอบต่อสังคม, การทำงานเครือข่าย, การสื่อสาร, การเรียนรู้ร่วมกัน, การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง) และเกิดความเชื่อมั่นว่าเสียงของเยาวชนมีคุณค่าในการผลักดันสังคม

5. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม : กรณีศึกษาความสำเร็จของชุมชนในการแข่งขันลอยกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ข้อมูลเชิงประจักษ์จากผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายโดยเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใน 4 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ความยั่งยืนของความไว้วางใจและกบฏของการพัฒนา ข้อค้นพบที่ทำลายชุดความคิดกระแสหลักมากที่สุดคือความไว้วางใจที่ลดทอนการมีส่วนร่วม แม้ผลลัพธ์ของประเพณีจะนำมาซึ่งรางวัลระดับชาติ แต่พฤติกรรมของชุมชนที่ยินยอมสละอำนาจการบริหารจัดการเบ็ดเสร็จให้แก่สถาบันอุดมศึกษา กลับขัดแย้งอย่างรุนแรงกับเจตนารมณ์ของเป้าหมาย SDG 11 โดย Khair, Lee, & Mokhtar (2020) เน้นย้ำว่า เมืองที่ยั่งยืนจะต้องกระตุ้นให้พลเมืองมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการบริหารจัดการปัญหาด้วยตนเอง การที่ชุมชนแปรสภาพตนเองจากตัวแสดงหลักไปเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก ส่งผลให้ความยืดหยุ่นของชุมชนเสื่อมถอยลง สอดคล้องกับแนวคิดของ Mervi Luonila (2023) ที่ชี้ว่า เมื่อกระบวนการทางปัญญาถูกผูกขาดโดยผู้เชี่ยวชาญภายนอก ชุมชนจะสูญเสียความสามารถในการควบคุมการเปลี่ยนแปลง งานวิจัยนี้จึงยืนยันข้อเสนอของ สุพัตรา ยอดสุรางค์ (2562) ที่ว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงต้องยกระดับถึงขั้นที่ชุมชนร่วมคิดและร่วมตัดสินใจได้ การพึ่งพิงโครงสร้างภายนอกที่มากเกินไปจึงเป็นจุดเปราะบางต่อการธำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรมในระยะยาว

2. นวัตกรรมเชิงนิเวศวัฒนธรรม: การปรับตัวเชิงวิวัฒนาการเพื่อความอยู่รอด ในแวดวงวิชาการมักมีข้อถกเถียงว่าเทคโนโลยีทำลายความบริสุทธิ์ของประเพณี ทว่าผลการวิจัยกลับชี้ให้เห็นว่า นวัตกรรม เช่น เครื่องจักรปั่นด้ายตีนกา ไม่ได้บ่อนทำลายความศักดิ์สิทธิ์ แต่เป็นการปรับตัวเชิงวิวัฒนาการ การที่เทคโนโลยีช่วยลดระยะเวลาเตรียมงานจาก 3 เดือนเหลือไม่ถึง 1 เดือน เป็นการปลดปล่อยข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ ทำให้คนวัยแรงงานสามารถมีส่วนร่วมกับวัฒนธรรมได้โดยไม่สูญเสียรายได้ ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับเป้าหมายย่อย SDG 11.4 ที่มุ่งส่งเสริมวัฒนธรรมที่มีชีวิต ซึ่งปรับตัวไปตามบริบทสังคม

3. วิศวกรรมเชิงนโยบายกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ความสำเร็จด้านสิ่งแวดล้อมของกระทงสายไหลประทีป 1000 ดวง ไม่ได้เกิดจากการรณรงค์จิตสำนึกเพียงผิวเผิน แต่เป็นผลสัมฤทธิ์จากวิศวกรรมเชิงนโยบายของเทศบาลเมืองตาก ที่ใช้เกณฑ์การประกวดซึ่งบังคับให้ใช้วัสดุธรรมชาติ เป็นเครื่องมือบังคับทิศทางพฤติกรรมของมวลชน กติกานี้บีบให้ชุมชนต้องแสวงหาระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน แนวทางนี้สอดคล้องกับเป้าหมายย่อย SDG 11.6 ในการลดผลกระทบทางนิเวศของเมืองอย่างเป็นรูปธรรม งานวิจัยนี้จึงยืนยันว่าการออกแบบโครงสร้างกติกาที่มาพร้อมกับแรงจูงใจ มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาสาธารณะได้ดีกว่าการคาดหวังความตระหนักรู้ส่วนบุคคล

4. การแปรสภาพห้องเรียนสู่ห้องปฏิบัติการทางสังคมผ่าน ความสำเร็จของ LoiLoi Model ในการเปลี่ยนเยาวชนให้กลายเป็นนักวิจัยชุมชน เป็นการพิสูจน์ปรัชญาพิพัฒนาการนิยม (Progressivism) ของ John Dewey ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ (Learning by Doing) อย่างชัดเจน การนำผู้เรียนไปสัมผัสกับความซับซ้อนเชิงอำนาจและปัญหาจริงของชุมชนสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้บนฐานชุมชน

(Community-Based Learning) ของ Eyler และ Giles (1999) และ Melaville et al. (2015) ซึ่งระบุว่า การเผชิญหน้ากับความท้าทายจริงช่วยหล่อหลอมความรับผิดชอบต่อสังคมได้ลึกซึ้งกว่าการบรรยายในห้องเรียน นอกจากนี้การเชื่อมโยงบทเรียนท้องถิ่นกับ SDG 11 ยังช่วยขยายกรอบความคิด ทำให้ผู้เรียนเข้าใจว่าการกระทำระดับรากหญ้าสามารถสร้างแรงกระเพื่อมต่อวาระระดับโลกได้อย่างไร (Dewey, 2005; Melaville et al., 2006)

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

6.1.1 สถานศึกษาควรส่งเสริมการจัดการเรียนรู้บนฐานชุมชนอย่างต่อเนื่อง: โรงเรียนไม่ควรมองการบูรณาการชุมชนเป็นเพียงโครงการระยะสั้น แต่ควรกำหนดเป็นแนวนโยบายและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการนำประเด็นสาธารณะของท้องถิ่นมาใช้เป็นแกนกลางของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองอย่างยั่งยืน

6.1.2 การบูรณาการข้ามศาสตร์: การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม ควรถ่ายทอดและนำไปประยุกต์ใช้ขอบเขตที่กว้างขึ้น เช่น การบูรณาการร่วมกับกลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ (เพื่อศึกษาการย่อยสลายทางชีวภาพของกระทง) หรือศิลปะ (เพื่อออกแบบประเพณีร่วมสมัย) เพื่อขยายกรอบการพัฒนาเยาวชนให้มีความรอบรู้แบบองค์รวม

6.1.3 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ: สถานศึกษาควรพัฒนาเครือข่ายกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชน เพื่อให้การจัดการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานมีความเข้มแข็งและได้รับการสนับสนุนด้านทรัพยากรอย่างเป็นระบบ

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

6.2.1 การศึกษาวิจัยติดตามผลระยะยาว: ควรมีการออกแบบงานวิจัยเพื่อติดตามผู้เรียนที่ผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ว่ายังคงดำรงพฤติกรรมความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วม และเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาสังคมหรือองค์กรส่วนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนในอนาคตหรือไม่

6.2.2 การวิจัยเชิงเปรียบเทียบในบริบทที่หลากหลาย: ควรนำการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการพัฒนาเมืองและชุมชนที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้มีส่วนร่วมไปประยุกต์ใช้และศึกษาเปรียบเทียบในโรงเรียนระดับชั้นอื่น ๆ หรือบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน เพื่อตรวจสอบความยืดหยุ่นของโมเดล

6.2.3 การพัฒนารอบแนวทางระดับชาติ: ควรนำผลการศึกษาพัฒนาเป็นโมเดลเชิงระบบที่สามารถถ่ายทอดสู่โรงเรียนอื่น เพื่อผลักดันเป็นนโยบายระดับชาติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (ม.ป.ป.). *ลอยกระทงสายไหลประทีป 1,000 ดวง จังหวัดตาก*. มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม. <https://ich-thailand.org/heritage/detail/629d76f1472e28a00d0ba71c>

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570). (2565, 1 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, 139(ตอนพิเศษ 258 ง), 1–143.
- โรงเรียนผดุงปัญญา. (2567). *หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม วิชาวัฒนธรรมและพลเมือง* [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566–2570)*. กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579*. พรักหวานกราฟฟิค.
- สุพัตรา ยอดสุรางค์. (2562). แนวคิดว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 14(1), 122–132.
- Dewey, J. (1933). *How we think: A restatement of the relation of reflective thinking to the educative process*. D. C. Heath and Company.
- Eyler, J., & Giles, D. E., Jr. (1999). *Where's the learning in service-learning?* Jossey-Bass.
- Joint SDG Fund. (n.d.). *Goal 11: Sustainable cities and communities*.
<https://jointsgdfund.org/sustainable-development-goals/goal-11-sustainable-cities-and-communities>
- Luonila, M., Kumpulainen, K., Leppänen, A., Koskinen-Koivisto, E., & Ruokolainen, O. (2023). Community resilience and cultural sustainability in two Finnish urban neighbourhoods. *Frontiers in Political Science*, 5, Article 1213240.
<https://doi.org/10.3389/fpos.2023.1213240>
- Melaville, A., Berg, A. C., & Blank, M. J. (2006). *Community-based learning: Engaging students for success and citizenship*. Coalition for Community Schools.
- UNESCO. (n.d.). *Education for sustainable development*.
<https://en.unesco.org/themes/education/sdgs/material>
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. <https://sdgs.un.org/goals>
- United Nations Development Programme. (n.d.). *Sustainable development goals*.
<https://www.undp.org/sustainable-development-goals>